

Невена Михова, гл. ас. д-р

Институт за литература – Българска академия на науките (София, България)

„ОТ ДЕ СЯ ЗАЛАВЯ ЛЮБОВТА?“ СЛАВЕЙКОВИТЕ ФИЛОСОФСКО-ИРОНИЧНИ ОБОБЩЕНИЯ ЗА БРАКА

Резюме. Настоящото изложение се фокусира върху разсъжденията на възрожденския поет П. Р. Славейков, свързани с влюбването и любовта. Проследяват се метаморфозите на влюбването и основанията, създаващи новата семейна единица от перспективата на различни мирогледи, които се борят за надмощие в социокултурното пространство на българина и неутрализират патриархалния модел като регулатор на семейното планиране. Славейковите разсъждения отразяват цивилизационната крива, която навлиза в трудно овладяната зона на емоционалния заряд и обществената принуда. Той проследява едно обратно движение от чувството на срам и неловкост, през отприщването и развихрянето на инстинктите до прагматичната логика на брачния пазар, който превръща любовта в икономическа транзакция. *Ключови думи:* П. Р. Славейков, Българско възраждане, любов, социокултурни парадигми, семейно планиране

Петко Славейков е авторът, който сякаш най-често, най-открито и без свян се осмелява да говори публично за любовта и „полибването“ през Българското възраждане. Неговите откровения от типа на: „щото колкото побелявам, толкова повече либав ставам“¹, през разсъжденията му, че „жената е домашен дявол, играчка на безумните и пагуба на умните“² до заключенията му, че „не растат саминки в поле цветовете“³, са показателни за неговия светоглед, чертаят цяла палитра от нрави, загатват за приетото и недопустимото, за ви-

¹ СЛАВЕЙКОВ, П. Р. Извинение. – В: *Залъгалка или любовно разговорниче: издадено [за] разтуха на младите*. Цариград: печатницата на Д. Паничков, 1862, с. 68.

² СЛАВЕЙКОВ, П. Р. От вестника за жените. – *Гайда* (Цариград), I, 1863, № 11, (2 ноем.), с. 88.

³ Стихотворението „Не растат саминки в поле цветовете“ става популярно в редакцията на Пенчо Славейков от 1901 г. Синът съкращава текста и подсилва любовното чувство, акцентирайки върху самотата, останала след смъртта на любимата: „смъртта покоси те с ледена ръка – / без време усърна, без време улете“ (СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Избрани съчинения*. Книга първа. Стихотворения. София: Света София, 1901, с. 81). В оригиналния текст любимата се намира в добро здраве, а поетът е загрижен за това дали красотата ѝ ще бъде оценена в чужди „ледени ръце“. Той храни неугасваща надежда към тази неосъществена любов: „Още ся надея, драга Павунице / ош трепти за тебе моето сърце – / кат не би девица, а поне довица / да те видя, пиле, в моите ръце“ (СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Съчинения*. Т. 1. Стихотворения. София: Български писател, 1978, с. 342).

димото и прикритото, за полезното и „вредителното“ в интимните отношения между половете. Славейков ги разкрива във всякакви форми и жанрове, цетове и тоналности. Независимо дали е шеговито, сериозно, назидателно или хедонистично, говоренето му за любовта е истинско и прямо⁴.

Настоящото изложение се фокусира върху един въпрос, поставен от Славейков в третия брой на кратко просъществувалия през 1873 г. вестник „Звънчатий Глумчо“, а именно – „от де ся залавя любовта?“. В краткото хумористично есе „Влюбването и любовта“ поетът разсъждава за метаморфозите на влюбването и за основанията, създаващи новата семейна единица от перспективата на три различни мирогледа – емоционалната свързаност, физическото привличане и икономическата изгода. Те се борят за надмощие в социокултурното пространство на българина и неутрализират патриархалния модел като регулатор на семейното планиране. Славейковите разсъждения отразяват цивилизационната крива, която навлиза в трудно овладяната зона на емоционалния заряд и обществената принуда. Той проследява едно обратно движение от чувството на срам и неловкост, през отприщването и развихрянето на инстинктите до прагматичната логика на брачния пазар, който превръща любовта в икономическа транзакция.

С характерния си диалогичен маниер Славейков започва да любопитства кой кога е любил и защо. Призовава читателя да си признае, че „горе-долу поналибнал си и ти“: „Кажи си право, не се преструвай, недей иска да стовариш греха върху друго, като на мене например“⁵ – зове публицистът. Мълчанието по темата е чуждо за автора на „Залъгалка или любовно разговорниче“ (1862), който защитава правото на възрожденския българин да говори открито за своите чувства и копнежи, да възпява любовта и женската красота. Той вече има зад гърба си солиден корпус от стихове, преводи и публицистика, посветени на интимния свят на мъжа и жената. Камен Михайлов подчертава безспорната заслуга на Петко Славейков за трансформацията на българското любовно пространство като цялостен процес, включващ комплекс от тенденции, свързани със самото артикулиране на мъжко-женските отношения: „Той е първият съзидател на българското любовно пространство, първият, който го именува, разгръща и полага в литературно-словесния свят на формиращата се книжовност“⁶. Николай Аретов също отбелязва, че любовта не е в центъра на българската литература от Възраждането. Нейното присъствие следва познат от чуждите литератури модел и не се обвързва с личните преживявания на авторите, поради което знаем сравнително малко за реалните любовни взаимоотношения на хората от епохата. „Петко Славейков сякаш е едно голямо изключение“, пише Н. Аретов и уточнява: „Но, при цялата му емоционалност, реалните му любов-

⁴ Вж.: СТАНЕВА, К. Фрагменти от любовния дискурс на Българското възраждане. Петко Славейков. – В: *Гласове на Възраждането*. София: Полис, 2001, с. 174–186.

⁵ Влюбването и любовта. – *Звънчатий Глумчо* (Цариград), I, 1873, № 3, (30 юни), с. 2.

⁶ МИХАЙЛОВ, К. *Петко Славейков – поетически послания*. София: Ариадна, 2002, с. 18.

ни преживявания почти не попадат в публикуваните му литературни творби, и специално в доста критикувани анакреотични стихове⁷.

За разлика от популярните фолклорни и литературни образци, интерпретиращи любовни сюжети, конкретният житейски пласт през Възраждането остава недостижим за публиката. Любовта се е превърнала в една от най-личните и интимни сфери на човешкия живот, а социалното говорене за нея е изместено зад кулисите на възрожденската публичност. Единствената легитимна територия за нейните проявления остава семейството. Неговите видими и невидими стени отделят частния живот от погледа на другите и валидират интимното като законно. Емоционалните прояви между мъжа и жената се ограничават в обсега на обществено узаконения брак. Частичното или пълно легитимиране на други връзки е изтласкано от общественото мнение далеч от официалния живот. Изискването за съдържане на инстинктите превръща семейството в институция, действаща като емоционална самопринуда. Всяко нарушаване на нейните ограничения попада в специфична зона на мълчанието, защото в противен случай се стига до загуба на престиж и обществена позиция. Илюстрация на това е личният живот на Петко Славейков, който е освободен от учителското място, което заема в българското училище „Св. Св. Кирил и Методий“ в цариградския квартал „Фенер“, обвинен в „непристойно“ поведение заради отношенията си с Катерина Стойоглу. Иван Найденов осветлява подробности около това събитие в писмо до свой приятел в Белград, в което коментира „скандалозният“ живот на поета:

Екзархията с владците и Съветът, като зели най-вече скандалозният живот на г. Славейков, който при всичко, че се обеща на комисията да напусне ония две жени, на които е хванал къща на Топ Капан и които живеят твърде разкошно на негов гръб, а да си доведе фамилията и проч., следува да води по тоя път, който го разсипва!, решили да го извадят [от учителското място]... [...] Осъдих в себе си тия, които си позволиха да му кажат в очите онова, което той отзаде си чува всякой ден, и излязох.⁸

По стечение на обстоятелствата този конфликт с патриархално настроеното българско общество се разгаря няколко месеца след публикуването на статията „Влюбването и любовта“. Освен в лична кореспонденция и дневници, Славейковите съвременници подхвърлят през годините различни намеци и в печата. Според Т. Шишков например той няма никакво право да изразява мнение относно устоите на брака, защото не познава „светостта на туй тайнство“⁹.

Обществената принуда към овладяване на инстинктите, по дефини-

⁷ АРЕТОВ, Н. *Бленувани и плашещи. Чуждите жени и мъже в българската словесност от дългия XIX век*. София: Кралица Маб, 2023, с. 147–148.

⁸ Цит. по: ДАФИНОВ, З. *Петко Р. Славейков. Летопис за живота, творчеството и обществената му дейност*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005, с. 300.

⁹ Вж.: АРЕТОВ, Н. Цит. съч., с. 157.

цията на Норберт Елиас¹⁰, се защитава през Възраждането под формата на морал. С есето си за любовта дръзкият публицист напомня на своите критици, че докато е млад, човек не философства за началото на любовта, а когато остарее „с чините ѝ заедно забравя и причините ѝ“¹¹. Според тезата на Цв. Тодоров за невъзможната замяна – любовта не може да е подвластна на причини, защото нейният обект е неповторим. Извеждането на причинни серии би довело до масово възпроизводство на тъждествени екземпляри, достойни за любовта на субекта.¹² В гръцката традиция въпросът за причините не се приема като напразен. Според Аристотел любовта (philia) може да има причини, макар тя самата да е безцелна. Достойният за любов трябва да е обвързан с определени качества като красота и добродетел. Платон също приема, че любов, изпитвана към индивида заради самия него, е израз на недостойно идолопоклонничество.¹³

Въпросът за смисъла и същността на любовта остава незасегнат от Славейков в есето му, което отразява различните ѝ социокултурни проявления, изведени като причинно-следствени мотиви. Анализът се прави въз основа на опита или както твърди той: „Като дойдем да разискваме този въпрос, тоест „как се влибва някой“ и още по-мъчния „отде се залавя любовта“, не можем да не споменем най-напред, което сме чули в една стара песен; защото старите песни и старите баби са, които знаят всичко“.¹⁴ Настояването, че любовта непременно трябва да се „залавя“ от някъде, предполага типологизиране и извеждане на действащите флуидни агенти. Тоест – освен през призмата на различни обществени регламенти, темата за любовта тук се проблематизира през историческата логика в модусите на обичане. Така се започва от песента, която казва за любовта, че:

От очите се залавя,
Че на устните излязая,
Оттам в сърцето тя слазая,
Ковва се и не излязая.¹⁵

Това е традиционната представа за любовта от пръв поглед, когато очите фокусират обекта, разпознават го като свой и го запечатват. Този обект обещава, вълнува, пленява, носи удоволствие и наслада. Но самият поглед също се възприема като обект. Славейков твърди, че мъжете имат един, а жените сто различни погледа, с които приковават мъжа и задействат онази магическа сила, която го подчинява. Нейното действие води до отношения,

¹⁰ ЕЛИАС, Н. *Относно процеса на цивилизация*. Т. 1. София: Атика, 1999, гл. „Промени в нагласата към отношенията между мъжа и жената“ (с. 251–276).

¹¹ *Влюбването и любовта*.

¹² ТОДОРОВ, Ц. *Недовършената градина*. София: Нов български университет, 2014, с. 200.

¹³ АННАС, Д. *Античната философия*. София: Захарий Стоянов, 2007, с. 80–117.

¹⁴ *Влюбването и любовта*.

¹⁵ Пак там.

които патриархалното общество обгражда с аурата на неловкост и ги ограничава в определен обхват – този на семейството. Контактът между очите на влюбените е неизменна част от разгърнатата обредна система, която съпътства брачния резултат. Този избор, инспириран от чувството на любов, е рядкост, която се основава на пълна взаимност и поверяване на себе си във властта на Другия, както се изразява П. Бурдийо¹⁶. Това е отдаване и довеждане, към което се интегрира и мисълта за потомство. Такава е изконната представа за любовта, която ражда митологемата за „щастливата колибка“ по израза на Ролан Барт. Това е щастието в перспективата на дома или така наречената от него „пантофена интроверсия“¹⁷. Тя оневинява интимните отношения между субектите чрез поемането на социална отговорност. Макар и преживявана по стриктно изградени правила, тази ситуация на „любов“ е базовата ценностна ориентация, която Славейков полага в полето на нормативността по отношение на избора на брачен партньор.

С регулирането на емоционалните прояви и изтласкването им от публичния живот на обществото нараства и съдържаността в говоренето за тях. През българския XIX век обаче все още съществува един пласт на културата, който не знае много за прекаленото благонравие, нехае за цивилизованото благоразумие и табу на споделянето. Речевата практика в народното словесно творчество обхваща цялостното възприемане на човека и неговата сексуална дейност, а „интимният свят е социализиран до крайност – всяко желание, да не говорим за действие, е обсъждано, одумвано и, в крайна сметка – одобрявано или отхвърляно“, пише К. Михайлов¹⁸. В Славейковата текстуалност еротичната форма на предбрачните отношения също не е преместена изцяло зад кулисите на публичния взор. Страхът от срама, с който се обгражда междуполовата област на инстинктите, не засяга неговия хумор. Така в есето му за любовта, която се залавя от очите, се случва не особено деликатното преместване към други сфери на телесното: „Но я си представи, читателю, една любовница само с очи, а да няма вежди, да няма нос, да няма бузки или странички“¹⁹. Твърдението, че очите не са достатъчни за любовта, подкопава дори религиозния дискурс с аргумента, че това го знае и отец Пафнутий, „който хиляда пъти да искаш и хилядата се заклева, че не е либил и няма никога да либи уж на тоз свят“²⁰. До периода на Българското възраждане възпирането на греховните помисли е неотменно, защото според християнския мироглед плътския живот на човека е низка проява. Овлабяването на телесно-емоционалната стихия е приоритет за патриархалната система, която контролира мъжко-женските взаимоотноше-

¹⁶ БУРДИЙО, П. *Мъжкото господство*. София: ЛИК, 2002, с. 147.

¹⁷ БАРТ, Р. Брачни. – В: Р. БАРТ. *Нулева степен на почерка. Митологии*. София: Колибри, 2004, с. 117–120.

¹⁸ МИХАЙЛОВ, К. Цит. съч., с. 13.

¹⁹ *Влюбването и любовта*.

²⁰ Пак там.

ния без да се интересува от любовните трепети. Възниква въпросът – допустима волност ли е настойчивата подкана към осветляване на любовния живот на индивида в хипотезата на споменатата греховност.

Брачното ухажване с плътски подбуди манифестира ренесансовото право на сетивата, легитимирано от градските песни и фолклора, които функционират като своеобразни химни на консумираната любов. Този тип отношения представляват едностранна волеизява на мъжколичните възжелания.²¹ Това е любовта-тържество за изтерзаното тяло на роба, лекуващ своите травми и белези чрез една компенсаторна доминантност. В тях няма място за душата, а само за плътта, като едно предцивилизационно връщане към естественото, в което жената се мисли като природа, като обект, лишен от слово и сведен до очи, снага и „бузички засмени“. Това е илюзията за брак, основан на удоволствията, който отхвърля отговорността за разумния избор като условие на брачната връзка. Любимите са заменими, стига да са достатъчно привлекателни и красиви. Тяхното вътрешно съдържание е без значение, стига да удовлетворяват субективния вкус на претендента за любовно внимание. Макар да се ръководи от други съображения, патриархалната брачна система също не държи сметка за душевността, интересите, мечтите и индивидуалността на жената – тя също „снема“ физическия статус и унифицираните черти на характера – трудолюбие, домакински умения, срам и послушание. В текста на Славейков евентуалните добродетели на жената не се коментират, засяга се само нейната физика и способността ѝ да „магнитизва любовника“.

С напредването на буржоазните икономически отношения обаче започват да се култивират нови емоционални зависимости, пряко обвързани с консуматорски и егоцентрични практики, които прескачат класическия разказ за буржоазната любов, която работи през взаимното отдаване и привилегироване на саможертвата към Другия. Те директно преминават към една авто-еротична, центрирана около „себе си“ интимност, която използва Другия като средство за постигане на социален статус и обществено положение. Оттук идва преобърнатият модел на меркантилната любов, която модерното общество асоциира с жената, а през 70-те години на XIX век Славейков припознава в мъжа.

„Любовта се залавя и о кесията“, настоява възрожденският критик и анализатор. „Кесийната любов“ е представена като най-новото изобретение, навлязло в масова употреба – „всички наред днешни ергени се влюбват и като луди стават за една мома, която не са видели никак ни в очите, щом чуят

²¹ Катя Станева, която в различни свои публикации изследва любовния дискурс на Българското възраждане, подчертава, че: „За женските опитности в любовта архивът на Възраждането е пределно мълчалив. Мълчанието, тишината около женското знание за еротичното се нарушава много рядко, най-вече във фолклорни записи“ (СТАНЕВА, К. Говоренето за любовта през Възраждането. – *Дзяло*, X, 2022, № 23: https://www.abcdar.com/magazine/XXIII/Dzl_2022_br23_05a_Katia_Staneva_Govoreneto_zh_lubovta_prez_Vuzrajdaneto.pdf).

за баща ѝ за кесийката, че е пълна. (...) Кесията на бащата, който има хубаво момиче за женене, е за много славни любовници огън от любов, по-лоша и от огъня на очите на момичето, и страстта, която възпаля бащината кесия, е много по-върла от онази страст, която възпаля и най-рядката моминска хубост “²². Претенциите към стандарта на живот и развиването на чувства към материални обекти („кесията“, „сандъка“, „метала“) се отразява пряко върху характера и динамиката на възрожденския брачен пазар. Така, според Славейков, съвременните обстоятелства са изменили онази стара песен и отговорът на въпроса: „от де ся залавя любовта?“, следва да се прекрои така:

От кесията ся залавя
И в кесията чак слазя
И в кесията най-послед
Залепва и не излазя.²³

Налагането на този практическо-икономически етос в любовта кореспондира с патриархалния модел, който по същество действа през същата пазарна логика, но с други преговарящи. Народната традиция основава брака върху икономическата изгода и социалния статус на семействата, като в родителската воля винаги прозира стремежът към изкачване в колективната йерархия. Отхвърлянето на този модел се свързва с популяризирането на просвещенския брак, в който е заложена идеята за „свободния избор“ – в случая на обичайния субект, а не на обичайния обект. Тук не става въпрос за овладяване на инстинктите, а за тяхното правилно пренасочване. С налагането на икономическия принцип в междуличностните отношения любовта напуска сферата на възвишеното и остава извън обсега на идеалите за хармонични човешки отношения и здрави семейни връзки. Те вече не се градят на традиционната репродуктивна принуда, а минават през различни личностни мотивации, които правят любовта практична и приложна, временна. На нея започва да се гледа като на продукт със срок на годност, превръща се в средство за обмен, в измерител на определена стойност.

Големият проблем, фиксиран от Славейков, е в избора на личностно битие и реализация на индивида, отнесени към младостта като отправна точка. Наследеният капитал представлява в по-голяма степен основа на икономическата власт, отколкото персоналният, ориентиран към печалба труд на младежите. Оказва се, че ергените “купуват” най-добрите, най-доходните и най-евтините отношения, търсят най-успешната съпругеска сделка, вместо да се насочат към други възможности за самореализация. Тяхната любов е стока, която се търгува на определена цена и се изразява в пари. Както отбелязва Макс Вебер, „на продадената в брак девойка вече не се гледа като на работна сила, а като луксозно притежание – „зестра“, която същевременно

²² Влюбването и любовта.

²³ Пак там.

представлява обезщетение за нейния дял от домашната общност, а с това тя придобива и „материално средство“ срещу купувача за накърняване на безграничния му произвол, тъй като в случай на разпадане на брака той трябва да върне зестрата“.²⁴

Любовта като синоним на богатството започва да се изчислява в пари. Те са заместител на щастието, гаранция за успех – средство, укрепващо индивида в обществото. Забравен е стремежът на човешките същества да създават силни емоционални връзки. Тази генетична потребност се трансформира в социогенна. Както се изразява Славейков, „веществото, което подпала любовта от новото изобретение“ всъщност не е кесията, а това, което е вътре в нея.²⁵ Парите създават илюзията за неограничено властване и необузвано притежаване. Такава любов е студена – „металическа“ и тя отприщва критическия патос на публициста, разтревожен за ценностната трансформация на българското семейство. Разпадът на патриархалния „домашен комунизъм“ (М. Вебер) се развива неудържимо под натиска на нарастващата пресметливост. Преследването на парите не е преследване на щастие и стабилност, а на една мерна единица, на една абстракция, в която всичко е временно и всичко е за продан.

Славейковите обобщения за любовта и брака имат дълга история, която включва и личния опит като отправна точка на разсъжденията. Приблизително 20 години след като сам е надянал хомота на брачните окови, неговите заключения относно процеса, съпровождащ женитбата, звучат така:

Младите, които шават, за да се оженят, приличат на рибите, които играят изпред мрежата на рибаря. Навалят и налягат да влязат вътре, когато онези, що са вътре, ся бхътят напразно, дано излязат.²⁶

Както отбелязва Катя Станева, на възрожденския човек не се признава правото да занимава общността със себе си: „Във възрожденското публично пространство отстояването на интимността с нейните желания и претенции за признаване-зачитане се остойностяват амбивалентно, по-често с отрицателен знак, като се отказва правото на индивида да занимава общността със своите моментни настроения, емоционални сризове и сепвания, неловки споделяния на лични преживявания“.²⁷ Затова пък собственият опит на възрожденеца успешно се преработва в иронично

²⁴ ВЕБЕР, М. *Фигури на културата. Фигури на властта*. София: Критика и хуманизъм, 2017, с. 142–143.

²⁵ *Влюбването и любовта*.

²⁶ СЛАВЕЙКОВ, П. Р. Природословни забележвания. – *Шутош* (Цариград), I, 1874, № 37 (25 юли), с. 296.

²⁷ СТАНЕВА, К. Фрагменти от любовния дискурс на Българското възраждане. Христо Ботев и Константин Миладинов. – *LiterNet*, № 5 (78)12.05.2006: <https://liternet.bg/publish9/kstaneva/fragmenti.htm>.

философско обобщение, приписано на колективната практика. Като цитираното по-горе наблюдение, което подменя природното повторение с житейско.

От дневниците и писмата на П. Р. Славейков до Цвятко Недев научаваме за собствените му „наваляния“ към мрежата, за голямата тревненска любов на поета с дъщерята на поп Димо – Радка, чието сърце той спечелва, но нейният баща не приема бедния даскал за зет и омъжва дъщеря си за заможния младеж Цоню Белчев. Този удар поваля чувствителния ерген на легло в очакване на смъртта: „Годините минават, нас няма кой да ожени, но така, в иргенлъка, младостта ни ще повени“, жалва се поетът²⁸. Само месец по-късно започват вълненията около женитбата му с Ирина. Тогава Славейков ще ни демонстрира „любовта радост“, както я нарича Цветан Тодоров:

Аз ся гудих. Е, как ти ся струва, дали можеш приказва ти с мене? Теб пиша и годеничката си мисля, то било хубаво нешто бе, братко! Дядо ти поп (поп Димо – б. м., Н. М.) е причината, та прибързах, той мисляше друго, пък аз да му докажа, че глътнах жълтото около устните си, спечелих нова китка и либаво златно пръстенче, с чернооко момиченце. Ех, кой като мене сега? От всяка страна съм добре – от сговорни и согласни роднини, от къща, дрехи речи и прочее, само едно мя мъчи, и то само от сумнение, надявам ся, според мой нрав, да ся погодиме.²⁹

Вдъхновен от новобрачния живот и с надеждата да намери работа в редакцията на „Цариградски вестник“, през 1854 г. Славейков пристига при Александър Екзарх с подготвени за вестника материали, сред които „Брачни дар на младите супружници, годеници и на всички ония, които мислят този път да последуват“³⁰. Преводът намира място в подлистника на „Цариградски вестник“ още същата година и служи като наръчник със съвети към младите двойки, в който са отчетени модерните потребности на индивида в сферата на семейното планиране и избора на бъдещ партньор. Като изяснява мотивите и логиките на брачното свързване, текстът полага нормативността на избора, защото за рационалните решения като брака няма никакво значение „от де ся залавя любовта?“

В Славейковите философско-иронични обобщения за брака любовта е положена в притежателния модус и превърната в проекция на личното господство. Тя е видяна като средство да „подяремчиш“ другия, за да владееш неговата душа и тяло, да имаш дом и деца, да притежаваш пари и социален

²⁸ СЛАВЕЙКОВ, П. Р. До Цвятко Недев, 3 март, 1852. – В: СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Съчинения*. Т. 8. *Писма*. София: Български писател, 1982, с. 23.

²⁹ СЛАВЕЙКОВ, П. Р. До Цвятко Недев, 21 април, 1852. – Пак там, с. 25.

³⁰ Брачни дар за младите супружници, годеници и на всички ония, които мислят този път да последуват. Превел Петко Р. Славейков. – *Цариградски вестник* (Цариград), IV, 1854, № 186, (14 авг.), с. 161.

статус. Любовта в битийния модус на неговата житейска философия – като процес на обичане и отдаване, на грижа и себенадграждане – остава встрани от книжовната практика. Това е любов, регистрирана от сърцето, но ненаписана от перото.³¹

Статията е подготвена с финансовата подкрепа на МОН в рамките на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Дог. № ДСД-10/28.10.2022.

ИЗВОРИ

Брачни дар за младите супружици, годеници и на всички ония, които мислят този път да последват. Превел Петко Р. Славейков. – *Цариградски вестник* (Цариград), IV, 1854, № 186, (14 авг.), с. 161.

Влюбването и любовта. – *Звънчатий Глумчо* (Цариград), I, 1873, № 3, (30 юни), с. 2.

От вестника за жените. – *Гайда* (Цариград), I, 1863, № 11, (2 ноем.), с. 88.

Природословни забележвания. – *Шутош* (Цариград), I, 1874, № 37 (25 юли), с. 296.

СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Залъгалка или Любовно разговорниче: издадено [за] разтуха на младите*. Цариград: Печатницата на Д. Паничков, 1862.

СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Избрани съчинения*. Книга първа. Стихотворения. София: Света София, 1901.

СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Съчинения*. Т. 1. *Стихотворения*. София: Български писател, 1978.

СЛАВЕЙКОВ, П. Р. *Съчинения*. Т. 8. *Писма*. София: Български писател, 1982.

ЛИТЕРАТУРА

АННАС, Д. *Античната философия*. Прев. К. Герганова. София: Захарий Стоянов, 2007. [ANNAS, J. *Antichnata filosofia*. Prev. K. Gerganova. Sofia: Zahariy Stoyanov, 2007.]

АРЕТОВ, Н. *Бленувани и плашещи. Чуждите жени и мъже в българската словесност от дългия XIX век*. София: Кралица Маб, 2023. [ARETOV, N. *Blenuvani i plasheshti. Chuzhdite zheni i mazhe v balgarskata slovesnost ot dalgia XIX vek*. Sofia: Kralitsa Mab, 2023.]

БАРТ, Р. Брачни – В: Р. БАРТ. *Нулева степен на почерка. Митологии*. Прев. Ст. Атанасов. София: Колибри, 2004, с. 117–120. [BARTHES, R. *Brachni – V: R. BARTHES. Nuleva stepen na pocherka. Mitologii*. Prev. St. Atanasov. Sofia: Kolibri, 2004, s. 117–120.]

БУРДИЙО, П. *Мъжкото господство*. Прев. И. Кръстева. София: ЛИК, 2002. [BURDIYO, P. *Mazhkoto gospodstvo*. Prev. I. Krasteva. Sofia: LIK, 2002.]

³¹ Ерих Фром твърди, че любовта има различни значения в зависимост от това дали за нея се говори в съответствие с притежателния или с битийния модус. (вж.: ФРОМ, Е. *Да имаш или да бъдеш. Дилемата на човешкия избор*. София: Кибеа, 1996, с. 75).

ВЕБЕР, М. *Фигури на културата. Фигури на властта*. Съст. и прев. К. Коев. София: Критика и хуманизъм, 2017. [VEBER, M. *Figuri na kulturata. Figuri na vlastta*. Sast. i prev. K. Koev. Sofia: Kritika i humanizam, 2017.]

ДАФИНОВ, З. Петко Р. Славейков. *Летопис за живота, творчеството и обществената му дейност*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005. [DAFINOV, Z. Petko R. Slaveykov. *Letopis za zhivota, tvorchestvoto i obshtestvenata mu deynost*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2005.]

ЕЛИАС, Н. *Относно процеса на цивилизация. Социогенетични и психогенетични изследвания*. Т. 1. Прев. М. Нейкова. София: Атика, 1999. [ELIAS, N. *Otnosno protsesa na tsivilizatsia. Sotsiogenetichni i psihogenetichni izsledvaniya*. Т. 1. Prev. M. Neykova. Sofia: Atika, 1999.]

МИХАЙЛОВ, К. Петко Славейков – поетически послания. София: Ариадна, 2002. [MIHAYLOV, K. Petko Slaveykov – poeticheski poslania. Sofia: Ariadna, 2002.]

СТАНЕВА, К. Говоренето за любовта през Възраждането. – *Дзяло*, X, 2022, № 23: https://www.abcdar.com/magazine/XXIII/Dzl_2022_br23_05a_Katia_Staneva_Govoreneto_zh_lubovta_prez_Vuzrajdaneto.pdf (прегл. 18.01.2026). [STANEVA, K. Govoreneto za lyubovta prez Vazrazhdaneto. – *Dzyalo*, X, 2022, № 23: https://www.abcdar.com/magazine/XXIII/Dzl_2022_br23_05a_Katia_Staneva_Govoreneto_zh_lubovta_prez_Vuzrajdaneto.pdf (pregl. 18.01.2026).]

СТАНЕВА, К. *Фрагменти от любовния дискурс на Българското възраждане. Петко Славейков*. – В: *Гласове на Възраждането*. София: Полис, 2001, с. 174–186. [STANEVA, K. *Fragmenti ot lyubovnia diskurs na Balgarskoto vazrazhdane*. Petko Slaveykov. – V: *Glasove na Vazrazhdaneto*. Sofia: Polis, 2001, s. 174–186.]

СТАНЕВА, К. Фрагменти от любовния дискурс на Българското възраждане. Христо Ботев и Константин Миладинов. – *LiterNet*, № 5 (78) 12.05.2006: <https://litenet.bg/publish9/kstaneva/fragmenti.htm> (прегл. 18.01.2026). [STANEVA, K. *Fragmenti ot lyubovnia diskurs na Balgarskoto vazrazhdane*. Hristo Botev i Konstantin Miladinov. – *LiterNet*, № 5 (78) 12.05.2006: <https://litenet.bg/publish9/kstaneva/fragmenti.htm> (pregl. 18.01.2026).]

ТОДОРОВ, Цв. *Недовършената градина*. Прев. А. Желева. София: Нов български университет, 2014. [TODOROV, Tsv. *Nedovarshenata gradina*. Prev. A. Zheleva. Sofia: Nov balgarski universitet, 2014.]

ФРОМ, Е. *Да имаш или да бъдеш. Дилемата на човешкия избор*. Прев. Л. Енева. София: Кибее, 1996. [FROM, E. *Da imash ili da badesh. Dilemata na choveshkia izbor*. Prev. L. Eneva. Sofia: Kibee, 1996.]

“WHERE DOES LOVE COME FROM?”

SLAVEYKOV'S PHILOSOPHICAL AND IRONIC GENERALIZATIONS ON MARRIAGE

Abstract. This paper focuses on the reflections of the National Revival poet P. R. Slaveykov concerning falling in love and the nature of love. It traces the metamorphoses of infatuation and the foundations that establish the new family unit from the perspective of three mutually exclusive worldviews, which compete

with each other within the Bulgarian sociocultural space, neutralizing the traditional model as a regulator of family planning. Slaveykov's insights reflect a civilizational curve entering the difficult to control zone of emotional charge and social coercion. He follows a reverse trajectory: from feelings of shame and awkwardness, through the unleashing of instincts, to the pragmatic logic of the marriage market, which transforms love into an economic transaction

Keywords: P. R. Slaveykov, Bulgarian Revival, love, sociocultural paradigms, family planning.

Nevena Mihova, Sen. Assist. Prof., PhD

ORCID ID: 0000-0003-1197-1251

Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchencki Prohod Blvd., Block 17, Sofia 1113, Bulgaria

E-mail: n.mihova@ilit.bas.bg